

අම්පාර නීලගිරි ස්තූපයේ ඡත්‍ර භාවිතය පිළිබඳ පුරාවිද්‍යාත්මක අධ්‍යයනයක්

උදේනි අරුණසිරි¹
ඉනෝප් කෞශල්‍ය අබේනායක²

ශ්‍රී ලංකාවේ නැගෙනහිර පාලනේ අම්පාර දිස්ත්‍රික්කයේ ලාහුගල ප්‍රාදේශීය ලේකම් කොට්ඨාසයට අයත්ව පිහිටා ඇති නීලගිරි ස්තූපය පුරාණ රෝහණයේ රාජ්‍ය විවාල කාවන්තිස්ස රාජ්‍ය සමයේ එතුමා විසින් නිර්මාණය කරන ලද මහානුග්ගල ස්තූපය ලෙස පිළිගැනේ. ශිලාලේඛන හා සාහිත්‍ය මූලාශ්‍රය සාධක අනුව අතීතයේ දී මෙම විහාර පරිශ්‍රය කුළබරිය, කලමබක යන නාමයන්ගෙන් හඳුන්වා ඇත. 2011 වර්ෂයේ සිට 2014 වර්ෂය දක්වා ස්තූප පරිශ්‍රයේ සිදුකළ කැණීම් මගින් එහි උපරිභාගය සඳහා භාවිත කරන ලද ඡත්‍ර 11 සාධක අනාවරණය වී ඇත. මෙරට මුල් කාලීන ස්තූපවල උපරි භාගයේ හර්මිකාව (හතරැස් කොටුව) මත ඔසවන ලද දණ්ඩක කෙළවර ඡත්‍රයක් යෙදීම බෞද්ධාගමික අදහසක් හා එක්වුණු ස්තූපාංගයක් විය. නීලගිරි ස්තූපයෙන් අනාවරණය වූ ඡත්‍ර සංඛ්‍යාව විමසීමේදී එම ඡත්‍ර පිහිටුවීමේදී සමාන්‍ය ක්‍රමවේදයට පරිභාහිරව වෙනත් ක්‍රමවේදයක් අනුගමනය කළේද? යන පර්යේෂණය ගැටළුව මත මෙම අධ්‍යයනය සිදු කෙරේ.

ස්තූපයේ පළමු ජේසාවේ පාමුල සිට මීටර් 3 ක් පිටතට විහිදෙන ලෙස වෘත්තාකාර ප්‍රදේශයක කැණීම් මගින් අනාවරණය වූ ඡත්‍ර පර්යේෂණය සඳහා යොදාගනු ලැබීය. එහිදී අනාවරණය වූ ඡත්‍රවල විෂ්කම්භය සෙ.මී. 150, 135, 132, 122, 116, 110, 104, 100, 82, 40 යන ප්‍රමාණ වලින් යුක්ත විය. මූලික පර්යේෂණවලදී ස්තූපයේ ප්‍රධාන අවධි 4 ක් හඳුනාගන්නා ලද අතර, එහි අවසාන අවධිය ක්‍රි.ව. 4-5 සියවස්වලට අයත් බව තහවුරු කර ඇත. ඡත්‍රවල ප්‍රමාණාත්මක හා නිර්මාණ ලක්ෂණ අනුව ස්තූපයේ සෑම ඉදිකිරීම් අවධියකම ඡත්‍ර භාවිත කර ඇති බව පැහැදිලි වේ.

මුල් ස්තූපයට පසු කාලයේ කඤ්චුක එක් කිරීමේදී ස්තූප ප්‍රමාණයට ගැලපෙන ලෙස ඡත්‍ර යොදා ගැනීම මූලික ක්‍රමවේදය විය. නමුත් අවධි 4 ක් තුළ ඡත්‍ර මෙතරම් ප්‍රමාණයක් හමුවීමෙන් ඡත්‍ර මත ඡත්‍ර පිහිටුවීමේ සම්ප්‍රදායක් අනුගමනය කර ඇති බව නිගමනය කිරීමට හැකි වුවත්, ඡත්‍රවල නිර්මාණාත්මක ලක්ෂණ අධ්‍යයනයේදී එවැනි ක්‍රමවේදයක් භාවිත වූ බව අනාවරණය නොවීය. අමරාවතී, හිල්සා ස්තූප කැටයම් අතර හර්මිකාව මත එකවර ඡත්‍ර දඬු කිහිපයක් සිටුවා ඒ මත ඡත්‍ර පිහිටුවීමේ සම්ප්‍රදායක් පැවති බැවින් එවැනි සම්ප්‍රදායක් අනුගමනය කර ඡත්‍ර පිහිටුවන්නට ඇති බව පැහැදිලි වේ. ස්තූපයක නව ඡත්‍ර පිහිටුවීම උදෙසා භාවිතයේ පැවති ඡත්‍ර ඉවත් කිරීමෙන් පසුව ඒවා ස්තූප පරිශ්‍රයෙන් ඉවත් නොකර පළමු ජේසාව ආසන්නයේ සළපතළ මළුව මත තැන්පත් කිරීමේ සම්ප්‍රදායක් ද පැවති බව පර්යේෂණය තුළින් අනාවරණය විය. අම්පාර රජගල පුරාවිද්‍යා පරිශ්‍රයෙන් ද මෙම ක්‍රමවේදයම භාවිත වූ බවට සාධක හමුවී ඇත. එබැවින් අතීත රෝහණයේ ස්තූපවල ඡත්‍ර භාවිතයේ දී සුවිශේෂ ක්‍රමවේදයක් අනුගමනය කළ බව පෙන්වාදිය හැකිය.

ප්‍රමුඛ පද:- ස්තූපය, ඡත්‍රය, නීලගිරිය, රෝහණය

1 ප්‍රාදේශීය පුරාවිද්‍යා කාර්යාලය, පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව, ගාල්ල, udenisjp@yahoo.com
2 ඉතිහාස හා පුරාවිද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, ශ්‍රී ජයවර්ධනපුර විශ්වවිද්‍යාලය, inojabey@gmail.com